

03.08.2022

Asia: VN/630/2022

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi ilmastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Kunnan ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväli (14 a § 1 mom)

Pirkanmaan liitto pitää esitettyä ilmastosuunnitelman laatimisen aikaväliä tarkoituksenmukaisena. Ilmastotyössä tunnistetaan sekä nopeat muutostarpeet että pitkäjänteinen kehittämisen suunta. Pirkanmaan liitto pitääkin tärkeänä, että valtuustokausittain päivitettävä suunnitelma voi pohjautua aiemmin laadittuun suunnitelmaan ja kunta voi arvioida itsenäisesti laatimis-/päivittämistarpeensa ja siihen käytettävissä olevat resurssit.

Kunnan ilmastosuunnitelman sisältö (14 a § 1–2 mom)

Pirkanmaan liitto pitää kuntien ilmastosuunnitelman vähimmäisvaatimuksia pääasiassa kohtuullisina. Pirkanmaan liitto kuitenkin toteaa, että siinä missä nykyisin saatavilla oleva laskentatieto antaa riittävällä tarkkuudella päästötietoa lähtötilanteen kartoittamiseen, on yksittäisten toimenpiteiden vaikutusten arviointi erittäin haastavaa. Yleisten päästösektorikohtaisten laskentatietojen varassa on vaikeaa arvioida toimenpiteiden aitoa vaikutusta suhteessa asetettuihin tavoitteisiin. Malleihin ja keskiarvoihin nojaava laskenta on käytännöllistä ja kustannuksiltaan kohtuullista, mutta se ei anna välttämättä todellista kuvaa kunnan ajankohtaisesta tilanteesta ja tehtyjen toimenpiteiden vaikutuksista. Jos ja kun suunnitelmassa esitetään myös välillisiä toimia, on näiden päästövähennysten todentaminen tai vaikuttavuuden arviointi erittäin hankalaa.

Esityksen perusteluissa jätetään runsaasti liikkumavaraa ilmastosuunnitelman muotoon ja kokonaisuuteen (esimerkiksi laatiminen osana jotakin toista suunnitelmaa). Tämä on Pirkanmaan liiton näkemyksen mukaan tärkeää, sillä kunnat ovat varsin erilaisia. Toisaalta avoimeksi jää, miten arvioidaan, onko ilmastosuunnitelma riittävällä tavalla laadittu ja mitä tapahtuu, mikäli näin ei ole.

Kunnan ilmastosuunnitelman seuranta (14 a § 3 mom)

Pirkanmaan liitto toteaa, että on erittäin epätodennäköistä, että kaikissa Suomen kunnissa olisi osaamista ja resursseja arvioida päästökehitysskenaarioita tai päästövähennyspolkuja esitetyllä

syklillä. Lisäksi perusteluissa esitetyt esimerkit vaikutuksista luonnon monimuotoisuuteen tai skenaariotyöskentely ovat vaativia tehtäviä. Monilla kunnilla tämän tulee sisältyä esitettyyn 40 000 – 50 000 euron valtionavustukseen. Tämä esitetty rahoituskatto tulee myös muodostamaan normaalin suunnitelman hinnan. Kustannusten lisäksi on syytä nostaa esiin osaamistarve. Pirkanmaan liitto esittää huolensa riittävästä suunnittelu- ja päästölaskentaosaamisesta Suomessa, kun valtaosa kunnista laatii vastaavia suunnitelmia samaan aikaan.

Kunnan ilmastosuunnitelman huomioiminen kuntastrategiassa ja toimintakertomuksessa (14 a § 3 mom)

Ei kommentoitavaa.

Mahdollisuus laatia ilmastosuunnitelma yhdessä alueen muiden kuntien kanssa (14 a § 4 mom)

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä, että suunnitelma voidaan laatia myös kuntien yhteistyössä. Päätöksentekoprosessin osalta epäselväksi jää, vaaditaanko yhteisen suunnitelman hyväksymiseen kaikkien suunnitelmaan osallistuneiden valtuustojen hyväksyntä, vai ovatko päätökset toisistaan erillisiä (vrt. kuntien yhteinen yleiskaava). Yhteisen suunnitelman osalta on myös tärkeää mahdollistaa tarkoituksenmukainen valtionavustuksen hakuprosessi, jotta kukin kunta ei ano avustusta erikseen, vaan suunnittelu voidaan mitoittaa yhteisenä kokonaisuutena. Lisäksi valtionavustuksen jatkuvuus on turvattava. Jatkuvuus takaisi sen, että kunnat voisivat esimerkiksi palkata yhteisen ilmastoasiantuntijan vastaamaan lainmukaisen suunnitelman laatimisesta ja seurannasta. Jos rahoituksen pysyvyys on epäselvää, ei tällaiseen pitkäjänteiseen sitoutumiseen ole mahdollisuuksia.

Esityksessä jää epäselväksi, miten tässä kokonaisuudessa tulee tulkita maakuntien liittojen lakisäätteistä tehtävää, jonka mukaan maakunnan liiton tulee "edistää luonnonvarojen kestävää käyttöä ja ilmastonmuutoksen hillintää ja siihen sopeutumista ja laadukkaan elinympäristön tilaa koskevan suunnittelun yhteistyötä sekä vastaa suunnittelun yhteensovittamisesta maakunnan muun suunnittelun kanssa". (Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta 756/2021, 17§) Ilmastolain täydennyksen perusteluissa ja taustatiedoissa viitataan maakuntien liittojen rooliin ilmastotyössä, mutta kokonaiskuva jää silti epäselväksi.

Muutoksenhaku valtioneuvoston päätöksiin ilmastolain soveltamisalalla (21 b § 1–4 mom)

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä, että maakuntien liitoilla on valitusoikeus ilmastolain mukaisista valtakunnallisista suunnitelmista, joilla voi olla merkittäviä aluekohtaisia vaikutuksia.

Muutoksenhaku kuntien ilmastosuunnitelmiin (21 b § 5 mom)

Pirkanmaan liiton näkemyksen mukaan kuntien ilmastosuunnitelmien osalta kuntalain soveltaminen on oikea ratkaisu.

Esityksen vaikutukset (HE-luonnoksen perusteluiden luku 4.2)

Vaikutuksiin liittyy suuria epävarmuuksia, sillä vaikutukset muodostuvat pääasiassa vasta laadittujen suunnitelmien toteutuessa ja itse laki tai suunnitelmien laadinta tuottaa vain vähäisiä, pääasiassa taloudellisia vaikutuksia. Pirkanmaan liitolla ei ole täydennettävää vaikutusten arviointiin.

Muut huomiot

On hyvä, että ehdotuksessa tuodaan selvästi esille kuntien erilaiset lähtökohdat ja lähtötilanne ilmastotyöhön. Pirkanmaan liitto korostaa, että tämän ymmärryksen on syytä ulottua jatkossa myös eri viranomaisten laintulkintaan käytännössä.

Esityksessä viitataan kuntien julkisten hankintojen rooliin päästöjen vähentämisessä. Tämä on tärkeä näkökulma, jossa tarvitaan osaamisen ja kyvykkyyksien parantamista, joihin Pirkanmaan liitto toivoo myös valtion osoittavan tukea.

Pirkanmaan liitto pitää tärkeänä, että Suomen ympäristökeskuksen roolista kuntien päästötietopalvelun ylläpitäjänä säädetään lailla, jotta kunnilla olisi myös jatkossa maksutta käytössään työkalut ilmastosuunnitelman laatimisen tueksi. Lisäksi vastaava tietokanta tulisi olla maksutta myös maakuntien liittojen käytettävissä, jotta liittojen on mahdollista toteuttaa lakisääteistä tehtäviään (Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta sekä Maankäyttö- ja rakennuslaki).

Pirkanmaan liitto pitää opasta ilmastosuunnitelman valmisteluun erittäin tarpeellisena ja esittää, että se laaditaan viipymättä.

Pirkanmaan liitto yhtyy Pirkanmaan ELY-keskuksen lausunnossa esitettyyn näkemykseen, että ilmastotyön sisällyttäminen eri organisaatioiden luontaiseen toimintakenttään on työn onnistumisen kannalta erityisen olennaista. Tästä syystä myös ilmastolaissa tulisi tehtyä syvällisemmin tarkastella ja tunnistaa eri toimijoiden vastuita ja toimintamahdollisuuksia.

Lopuksi Pirkanmaan liitto haluaa tuoda esiin, että ympäristöministeriön lakivalmistelussa on merkittäviä puutteita keskeisten osallisten mahdollisuuksissa antaa lausuntonsa. Ilmastolain täydennysesityksessä käsitellään ensi sijassa kuntien toimintaan liittyviä kysymyksiä, mutta lain perusteluissa todetaan, että toteuttamisella voi olla vaikutusta myös maakunnan liitoille. Ympäristöministeriön antama lausuntoaika on täysin kohtuuton ja suorastaan kunnallista demokratiaa halveksuva. On yleisesti tiedossa, että juhannuksen jälkeen kuntien ja kuntayhtymien kirjaamot ja päätöksentekaelimet jäävät pääsääntöisesti kesätauolle heinäkuun loppuun asti. Jotta asia voidaan käsitellä päätöksentekaelimessä, tulisi se valmistella ja pohjaesitys toimittaa tyyppillisesti viikkoa ennen kokousta osana esityslistaa. Tämä tarkoittaa, ettei 8.6. saapunutta lausuntopyyntöä ole ollut enää aikataulullisesti mahdollista valmistella riittävällä tavalla ennen juhannusta oleviin kokouksiin.

Vastaavan menettelyn ongelmat on nostettu myös aiemmin esiin ympäristöministeriön muun lakivalmistelun yhteydessä. On ymmärrettävää, että lakiesityksiä halutaan viedä eteenpäin vielä

nykyisen hallituskauden puitteissa, mutta se tulee ottaa huomioon valmisteluaikataulussa – ei karsimalla osallistumismahdollisuuksia.

Maakuntajohtajat ovat jo kesäkuussa edellyttäneet, että lausuntoaikaa laajennetaan elokuun loppuun asti. Kun kyseessä on kuntien tehtäviin vaikuttava lakimuutos, on kohtuutonta, ettei lausuntoajassa ole otettu huomioon lomakauden vaikutusta virallisen päätöksenteon kuntalain mukaisiin aikatauluihin.

Pirkanmaan liitto korostaa, että jatkossa ympäristöministeriönkin lausuntoaikojen tulee noudattaa hyvän hallinnon periaatteita.

Scarpellini Elisabet
Pirkanmaan liitto